

विजाभज आश्रमशाळा/ निवासीशाळा/
विद्यानिकेतन/ उसतोड कामगारांच्या
मुलांसाठीच्या आश्रमशाळांमधील शिक्षक/
शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे वेतन व वेतनेत्तर
अनुदानाच्या थकबाकीची रक्कम अदा करणे, पद
मान्यता देणे, पद भरती करणे, समायोजन करणे व
इतर दैनंदिन बाबींबाबत करावयाची कार्यपध्दती.

महाराष्ट्र शासन

विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग

शासन परिपत्रक क्र. विभशा-२०१८/प्र.क्र.२८/ विजाभज-२

मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई-३२

दिनांक : २८ मार्च, २०१८

प्रस्तावना :-

राज्यातील ज्या विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळांची मान्यता संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांनी रद्द केलेली आहे, अशा आदेशाविरुद्ध संबंधित संस्थांनी तत्कालीन मा. मंत्री (सामाजिक न्याय) महोदयांकडे केलेल्या अपिलावर त्यांनी संचालकांचे आदेशास स्थगिती देऊन त्यांना ३ ते ६ महिन्यांची मुदतवाढ दिलेली आहे. परंतु, सदरहू संस्थांच्या आश्रमशाळांना मुदतवाढ देऊन दोन - तीन वर्षे होऊन सुध्दा अशा आश्रमशाळांचा तपासणी अहवाल संबंधित क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांनी शासनास सादर न करता परस्पर सदरहू संस्थांच्या आश्रमशाळांना वेतन व वेतनेत्तर अनुदान अदा केल्याची बाब निदर्शनास आल्यामुळे मा. मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांच्या सूचनेनुसार सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग यांनी या संदर्भातील प्रकरणांचा आढावा घेतला. त्यामध्ये वरील बाबींमध्ये तथ्य असल्याचे निदर्शनास आले आहे.

२. आश्रमशाळा प्रकरणी काही न्यायालयीन प्रकरणात मा. उच्च न्यायालयाने संबंधित याचिकाकर्त्यांना वेतन व वेतनाची थकबाकी देण्याचे आदेश दिलेले नसतानाही क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांनी विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना परस्पर लाखो रुपयांचे वेतन व वेतनेत्तर अनुदानाची थकबाकी संचालनालयाचे अथवा शासनाचे कोणतेही आदेश नसताना परस्पर अदा केल्याची बाबही निदर्शनास आलेली आहे. तसेच, शासनाचे नवीन कर्मचाऱ्यांच्या पदांना मान्यता न देण्याचे आदेश असतानाही बऱ्याच जिल्ह्यातील/प्रादेशिक विभागातील क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांकडून नवीन पदांना मान्यता दिल्याची बाब सुध्दा निदर्शनास आलेली आहे. त्यामुळे सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग यांनी वेळोवेळी घेतलेल्या आढाव्यामध्ये ज्या ज्या बाबी निदर्शनास आलेल्या आहेत. त्यांना प्रतीबंध करण्याबाबतचे शासन परिपत्रक निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक -

राज्यातील विजाभज प्रवर्गाच्या विजाभज आश्रमशाळा/ निवासीशाळा/ विद्यानिकेतन / उसतोड कामगारांच्या मुलांसाठीच्या आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांना अदा करावयाच्या वेतनाची आणि संबंधित संस्थेस अदा करावयाच्या वेतनेतर अनुदानाची थकबाकी अदा करणे, पदमान्यता देणे, पदभरती करणे, समायोजन करणे व इतर अनुषंगीक बाबींसदर्भात खालील कार्यपद्धतीचा अवलंब करण्यात यावा:-

- १) मा. मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण अथवा तत्कालिन मा.मंत्री, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य यांच्या सुचनेनुसार राज्यातील ज्या विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळांची मान्यता संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांनी रद्द केली आहे. त्या आदेशाविरुद्ध संबंधित संस्थांनी मा. मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण अथवा तत्कालीन मा. मंत्री (सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य) यांच्याकडे केलेल्या अपिलावर त्यांनी संचालकांचे आदेशास स्थगिती देऊन ज्या आश्रमशाळांना ३ ते ६ महिन्यांची अथवा काही कालावधीसाठी मुदतवाढ देण्यात आलेली असेल अशा संस्थांच्या आश्रमशाळांना ज्या कालावधीपुरती मुदतवाढ दिलेली आहे. त्या कालावधीपर्यंतचे वेतन व वेतनेतर अनुदान देण्याचे स्पष्ट आदेश या विभागाकडून देण्यात आले असतील तर अशा संस्थेच्या आश्रमशाळातील कर्मचाऱ्यांना वेतन / वेतनेतर अदा करण्याची कार्यवाही करण्यात यावी. अन्यथा, या विभागाचे स्पष्ट आदेश प्राप्त होईपर्यंत वेतन / वेतनेतर अनुदान अदा करण्यात येऊ नये.
- २) आश्रमशाळेतील त्रुटींची व अटी/ शर्तींची पूर्तता करणे ही संबंधित संस्थेची जबाबदारी असते. त्यामुळे, ज्या संस्थेच्या आश्रमशाळेची मान्यता रद्द करण्यात आली असेल अशा संस्थेस संबंधित आश्रमशाळेतील त्रुटींची व अटी/ शर्तींची पूर्तता करण्याच्या अधिन राहून वेतन व वेतनेतर अनुदान अदा करण्याचे आदेश दिले असतील तर, या विभागाच्या मान्यतेशिवाय वेतन व वेतनेतर अनुदान अदा करण्यात येऊ नये.
- ३) ज्या संस्थांच्या आश्रमशाळांची मान्यता रद्द केल्याच्या संचालकांच्या आदेशास स्थगिती देवून त्या आश्रमशाळांना जेवढ्या कालावधीची मुदतवाढ देण्यात आली असेल व संबंधित आश्रमशाळेचा तपासणी अहवाल मुदतवाढीचा कालावधी संपुष्टात येऊन सुध्दा प्राप्त झाला नसेल तर सदरहू मुदतवाढीचा कालावधी संपुष्टात आल्यानंतर संबंधित संस्थेच्या आश्रमशाळेचा तपासणी अहवाल प्राप्त झाल्याशिवाय आणि त्याबाबत या विभागाचे स्पष्ट आदेश प्राप्त झाल्याशिवाय वेतन व वेतनेतर अनुदान अथवा कोणत्याही अनुदानाची थकबाकी परस्पर अदा करण्यात येऊ नये.

- ४) न्यायालयीन प्रकरणात मा. उच्च न्यायालयाने संबंधित याचिकाकर्त्यांना वेतन व वेतनेतर अनुदान देण्याचे स्पष्ट आदेश दिले नसल्यास विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांना अथवा संबंधित संस्थेस वेतन व वेतनेतर अनुदान या विभागाच्या पूर्व परवानगी शिवाय अदा करण्यात येऊ नये. तसेच मा. न्यायालयाचे आदेश जर शासन धोरणाशी विसंगत असल्यास या विभागाच्या मान्यतेविना कोणतीही थकबाकी अदा करू नये. तसेच असे प्रस्ताव या विभागाकडे योग्य निर्णयासाठी विहित मुदतीत पाठवावेत.
- ५) नवीन कर्मचाऱ्यांच्या पदांना मान्यता न देण्याचे आदेश असतानाही बऱ्याच जिल्ह्यातील/प्रादेशिक विभागातील क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांकडून नवीन पदांना मान्यता देऊन अशा कर्मचाऱ्यांना वेतन अनुदान दिले जात असल्याचे शासनाचे निदर्शनास आलेले आहे. राज्यात अतिरिक्त शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी असताना विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेत प्रथमतः जिल्ह्यातील, नंतर प्रादेशिक विभागातील व तदनंतर राज्यातील अतिरिक्त कर्मचाऱ्यांच्या यादीतील शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांचे समायोजन करण्यात यावे. कोणत्याही परिस्थितीत अतिरिक्त शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांचे समायोजन झाल्याशिवाय कोणतेही नवीन पद भरण्यास किंवा त्याची जाहिरात करण्यास या विभागाच्या मान्यतेशिवाय परवानगी देऊ नये.
- ६) क्षेत्रीय कार्यालयाच्या, संचालनालयाच्या किंवा शासनाच्या पूर्व परवानगी शिवाय एखाद्या संस्थेने त्यांच्या विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेतील पद / पदे भरण्यासंदर्भात परस्पर वर्तमान पत्रामध्ये जाहिरात प्रसिध्द केल्यास अशा संस्थेविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करावी व या विभागाच्या मान्यतेशिवाय वेतनेतर अनुदान देऊ नये. तसेच आश्रमशाळेतील सर्व कर्मचाऱ्यांची बायोमेट्रीक उपस्थिती घेण्यात येत नसल्यासही अशा संस्थेविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करावी व त्यांचे वेतनेतर अनुदान या विभागाच्या मान्यतेशिवाय देऊ नये.
- ७) या विभागाच्या शासन निर्णय दि. ३० मार्च २०११ अन्वये संस्थांमध्ये सर्व कर्मचाऱ्यांकरीता बायोमेट्रीक उपस्थिती प्रणाली लागू करण्यात आली आहे. तसेच आश्रमशाळांतील विद्यार्थ्यांची सुद्धा बायोमेट्रीक उपस्थिती घेण्याचे निर्देश देण्यात आले आहेत. शासन निर्णय दि. ३० मार्च २०११ अन्वये संस्थांमध्ये सर्व कर्मचाऱ्यांकरीता बायोमेट्रीक उपस्थितीचे काटेकोरपणे तपासणी करावी. तसेच विद्यार्थ्यांची सुद्धा बायोमेट्रीक उपस्थिती काटेकोरपणे घेण्याची दक्षता घ्यावी.

- ८) या विभागाच्या शासन निर्णय दि. १६/१०/२००३ अन्वये आश्रमशाळा चालविताना शासनाने विहित केलेले निकष अटी व शर्ती यांचे पालन काटेकोरपणे करणे बंधनकारक केले आहे. केंद्र व राज्य शासनाच्या महिला विषयक धोरणानुसार आश्रमशाळेमध्ये निवासी / अनिवासी मुलींचे प्रमाण ३० टक्के राहिल. तसेच केंद्र शासनाच्या अपंग व्यक्ती (समान संधी, हक्काचे संरक्षण आणि समान सहभाग) अधिनियमन १९९५ अन्वये कमीत कमी ३ टक्के अपंग विद्यार्थ्यांना प्रवेश असावा.
- ९) एखाद्या संस्थेने परस्पर शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची पदे भरून क्षेत्रीय कार्यालयाकडे मान्यतेसाठी सादर केल्यास अशा नियमबाह्य भरती केलेल्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पदांना मान्यता न देता त्या संस्थेची मान्यता रद्द करण्याची कार्यवाही करावी.
- १०) एखाद्या संस्थेची आश्रमशाळा बंद पडल्यास अथवा त्या आश्रमशाळेची मान्यता रद्द केल्यास त्या आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचे समायोजन त्यांच्या सेवा जेष्ठतेप्रमाणे अन्य विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेत करण्याची कार्यवाही करण्यात यावी.
- ११) एका संस्थेच्या जर एकापेक्षा अधिक आश्रमशाळा असतील तर त्यांनी शिक्षक / शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची परस्पर बदली / प्रतिनियुक्ती एका आश्रमशाळेतून दुसऱ्या आश्रमशाळेमध्ये करू नये. अशाप्रकारे प्रतिनियुक्तीने नियुक्ती अथवा बदली करावयाची झाल्यास अथवा त्याची अत्यंत आवश्यकता भासल्यास त्याबाबतचे प्रस्ताव सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे मंजूरीसाठी पाठविण्यात यावेत व त्यांच्या मंजूरीनंतरच अशा कर्मचाऱ्यांना बदली / प्रतिनियुक्तीने नियुक्ती देण्याची कार्यवाही करण्यात यावी. एका आश्रमशाळेतून कर्मचारी दुसऱ्या आश्रमशाळेमध्ये बदली करतेवेळी संबंधित आश्रमशाळेमधील पद रिक्तता, रोस्टर, कर्मचाऱ्याची विनंती, सेवार्थ प्रणालीबाबत तांत्रिक बाबी तपासून पाहिल्या जातात. यास्तव कोणत्याही आश्रमशाळेमध्ये कर्मचाऱ्याची बदली / प्रतिनियुक्ती करतेवेळी खालील बाबींची तपासणी करूनच याबाबत कार्यवाही करावी.
१. आश्रमशाळेचे रोस्टर
  २. बिंदुनामावलीनुसार आश्रमशाळेस बदली कर्मचाऱ्याचे पद मान्य आहे किंवा कसे
  ३. आश्रमशाळेत पद रिक्त आहे किंवा कसे
  ४. प्राथमिक / माध्यमिक / उच्च माध्यमिक आश्रमशाळेमध्ये बदलीकरीता कर्मचाऱ्याकडे विहित शैक्षणिक अर्हता आहे किंवा कसे

५. प्राथमिक / माध्यमिक / उच्च माध्यमिक आश्रमशाळेमध्ये बदलीमुळे होणाऱ्या वेतनश्रेणी.
६. बदली शैक्षणिक वर्षाच्या मध्यामध्ये आहे किंवा कसे
७. बदलीमुळे सेवार्थ प्रणालीमध्ये बदल होणे अपेक्षित आहेत किंवा कसे.

१२) या विभागाच्या शासन निर्णय दि. २६/१२/२०१६ अन्वये आश्रमशाळेतील कर्मचाऱ्यांना मुख्यालयाच्या ठिकाणी राहणे बंधनकारक करण्यात आले आहे. आश्रमशाळेतील कर्मचारी मुख्यालयाच्या ठिकाणी राहत नसल्याचे आढळून आल्यास त्यांच्यावर शिस्तभंगाची कार्यवाही तात्काळ करण्यात यावी. तसेच त्यांचे घरभाडे भत्ता बंद करण्याचा प्रस्ताव या विभागास पाठवावा.

१३) विजाभज प्रवर्गाच्या सर्व आश्रमशाळांमधील प्रत्येक कर्मचाऱ्याचे प्रत्येक वर्षाचे गोपनिय अहवालाची एक प्रत शाळेच्या मुख्याध्यापकांनी संबंधित सहायक आयुक्तांकडे सादर करावी. तसेच यापूर्वीचे गोपनिय अहवालांच्या एक-एक प्रती संबंधित सहायक आयुक्तांकडे सादर कराव्यात. तसेच आपल्या आश्रमशाळेतील एखाद्या कर्मचाऱ्याविरुद्ध फौजदारी / दिवाणी गुन्हा नोंदविण्यात आला असल्यास त्याचीही माहिती तसेच सद्यस्थितीबाबत संबंधित मुख्याध्यापकांनी संबंधित सहायक आयुक्त समाज कल्याण यांना त्याबाबतची कागदपत्रे सादर करावीत.

१४) महाराष्ट्र खाजगी शाळांतील कर्मचारी(सेवेच्या शर्ती) विनियमन अधिनियम-१९७७ मधील कलम ३३ अन्वये आश्रमशाळेतील कोणत्याही कर्मचाऱ्याचे निलंबन / बडतर्फ करण्यापूर्वी शासनाच्या सक्षम प्राधिकाऱ्याची संमती असणे आवश्यक आहे. यास्तव संस्था आपल्या आश्रमशाळेतील कोणत्याही कर्मचाऱ्यास शासनाच्या सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या संमतीनेच निलंबित / बडतर्फ करू शकते.

१५) एखाद्या संस्थेतील विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेतील कर्मचाऱ्यांच्या पदांना मान्यता प्रदान करण्यापूर्वी संबंधित संस्थेच्या आश्रमशाळांच्या कर्मचाऱ्यांच्या मान्य पदांची बिंदू नामावली संबंधित विभागीय आयुक्त कार्यालयाच्या मागासवर्ग कक्षाकडून तपासणी केल्यानंतर त्यांनी निर्धारित करून दिल्याप्रमाणे कर्मचाऱ्यांच्या पद भरतीस अथवा पदास आरक्षणाच्या कायद्यातील धोरणानुसार मान्यता प्रदान करण्याची कार्यवाही करण्यात यावी. परंतु, कोणत्याही परिस्थितीत नियमबाह्यरित्या भरती करण्यात आलेल्या अथवा नियुक्ती दिलेल्या कर्मचाऱ्यांचे पदांना मान्यता देण्याची कार्यवाही करण्यात येऊ नये. अशाप्रकारचे प्रस्ताव प्राप्त झाल्यास ते शासनाकडे मान्यतेसाठी पाठवावेत.

१६) या विभागाच्या शासन निर्णय दि. १६/१०/२००३ मधील परिशिष्ट-५ मधील तरतुदींचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे. संस्थेची स्वतःची इमारत असल्यास मालमत्तेबाबतचा उत्तरा साक्षांकीत करून संबंधित सहायक आयुक्त समाज कल्याण

यांना सादर करावा. तसेच इमारत भाड्याची असल्यास मालकाचे भाडे करारपत्र महाराष्ट्र भाडे नियंत्रण अधिनियम-१९९९ नुसार (Maharashtra Rent Control Act १९९९) रजिस्टर करण्यात यावा.

१७) आयकर नियमाप्रमाणे टि.डी.एस. वेळोवेळी कापला जात आहे किंवा नाही याची सहायक आयुक्त / आहरण व संवितरण अधिकारी यांनी शहानिशा करावी. तसेच कापलेले टि.डी.एस. वेळेवर भरून त्याबाबतची कागदपत्रे आयकर कार्यालयात सादर करावीत.

२. सर्व क्षेत्रीय कार्यालयांनी सदरील आदेश राज्यातील सर्व शासनमान्य खाजगी अनुदानित विजाभज प्रवर्गाच्या आश्रमशाळेच्या संस्थांच्या/ संस्थाचालकांच्या आणि संबंधित आश्रमशाळेच्या मुख्याध्यापकाच्या निदर्शनास आणून द्यावेत.

३. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१८०४०४११४६३१५१२२ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात आला आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(भा. र. गावित)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत -

- १) मा.राज्यपालाचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ३) मा.मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव.
- ४) मा.राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव.
- ५) सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे स्वीय सहाय्यक.
- ६) संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण, संचालनालय, पुणे
- ७) आयुक्त, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ८) आयुक्त, अपंग कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ९) विभागातील सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवर सचिव.
- १०) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- ११) प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण विभाग, (सर्व)
- १२) सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, (सर्व)
- १३) जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- १४) मुख्याध्यापक, प्राथमिक/माध्यमिक/उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा .....
- १५) निवड नस्ती (विजाभज-२).